

Секція: Стабільний економічний розвиток підприємств

Налукова Н. І.

доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування

Тернопільського національного економічного університету

м. Тернопіль, Україна

УСТАНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

У ринкових умовах різні види людської діяльності проявляються як сукупність економічних взаємовідносин і зв'язків між фізичними особами, ринковими суб'єктами та державними інституціями. Ця діяльність людей, що пов'язана із створенням матеріальних і нематеріальних благ, координується і впорядковується на соціально-економічних засадах у рамках діючої економічної системи. У свою чергу, економічна система, як організуюча сила ринкової економіки, потребує відповідної структуризації у вигляді виробників матеріальних і нематеріальних благ, продавців, покупців, споживачів, державних та недержавних установ. Сукупність перелічених агентів ринку є структурою економічної системи, котра представлена її елементами.

Найбільш узагальненою характеристикою визначених вище структурних одиниць є поняття “суб'єкт господарювання”, сутність та зміст котрого визначається як у законодавчих актах України так і досліджується у працях науковців. Суб'єктами господарювання є власники майна і наділені майном незалежні учасники господарських відносин різних форм власності й організаційно-правових форм з властивою їм господарською компетенцією відповідно до функцій, які вони виконують у економічній системі, здатні нести майнову і фінансову відповідальність за своїми зобов'язаннями у межах передбачених суспільним господарським порядком та мають на меті отримання вигоди або проведення суспільно корисної діяльності [1].

Самостійним суб'єктом господарювання, котрий створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та

особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності є підприємство, та разом з тим є інституційні одиниці, котрі у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності використовують терміни “установа”, “організація”. Для того щоб з’ясувати сутність вказаних понять варто відзначити мету та особливості здійснюваної ними фінансово-господарської діяльності.

Автори окремих тлумачних словників сучасної української мови визначаючи поняття “організація” переважно дотримуються таких позицій: це соціальний устрій, діяльність якого спрямована на досягнення встановлених цілей, має визначені межі, що відокремлюють його від навколишнього середовища; організований штат службовців, адміністрація, що відає якою-небудь галуззю (галузями) економіки, торгівлі, культури, науки і працює в цій галузі (галузях). У економічних словниках та енциклопедичних виданнях переважно вчені визначають “організації” як: об’єднання окремих індивідумів, груп, колективів для реалізації спільної мети на підставі певних принципів, правил, норм; установи, метою яких є виконання встановлених функцій та вирішення визначених завдань; організаційні структури, які не займаються підприємницькою діяльністю і для яких отримання прибутку не є основною метою діяльності [4; 5].

У своїх дослідженнях А. Г. Загородній і Л. Г. Вознюк вказують на те, що організації є некомерційні та неприбуткові [3, 610]. До перших відносять організації, метою діяльності яких не є отримання прибутку, а до організацій неприбуткових – установи, організації, що не ставлять основним завданням своєї діяльності одержання прибутку і здійснюють підприємницьку діяльність лише у межах статутної потреби.

С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко акцентують увагу на тому, що привласнення прибутку не є метою діяльності некомерційних організацій [4, 29 – 30]. Вони створюються для досягнення соціальних, благодійних, культурних, освітніх, наукових і управлінських цілей з метою охорони здоров’я громадян, розвитку фізичної культури і спорту, задоволення духовних та інших

нематеріальних потреб громадян та організацій, надання юридичної допомоги, а також з іншою метою, спрямованою на досягнення суспільних благ.

У західній фінансовій теорії і практиці виділяються організації неприбуткові і організації недержавні. Неприбутковою є організація через притаманний їй особливий режим діяльності і оподаткування. Отримання прибутку не є метою діяльності такого суб'єкта господарювання, її прибуток не може перерозподілятися і має бути спрямованим лише на цілі організації. Зміст терміну “недержавна організація” полягає у тому, що це організація незалежна від держави, має гуманітарні цілі і спрямовує свою діяльність на задоволення суспільних потреб. Виділення недержавних організацій з-поміж неприбуткових, є обґрунтованим та необхідним, оскільки їх основні сутнісні характеристики сприяють кращому сприйняттю і розмежуванню вказаних господарюючих одиниць.

Для конкретизації поняття “організації” виділимо основні класифікаційні ознаки, та умови, дотримання котрих є необхідним для створення і функціонування даних суб'єктів господарювання. Так, ознаками організацій є мета і характер діяльності, форма власності, правовий статус і форма господарювання, галузево-функціональний вид діяльності, розмір та чисельність працівників, а основними вимогами – певна кількість учасників, ступінь ідентифікації усіх учасників з цілями організації, які впливають з інтересів її засновників, формальна структура владних відносин, ієрархія. Таким чином, виходячи з етимології поняття та враховуючи його основні сутнісні та організаційно-економічні аспекти, вкажемо на те, що організації можуть бути різними за характером і метою діяльності, за формою власності, мати комерційну й некомерційну спрямованість, але усі вони є об'єднанням окремих груп, колективів для реалізації спільної мети котре діє на основі певних встановлених принципів, правил і процедур, із притаманною йому формальною структурою владних відносин.

При поясненні терміну “установа” українські і зарубіжні вчені, в основному говорять про різні види організацій, як за метою функціонування

так і за здійснюваними функціями, та подають такі визначення: це організації, що здійснюють господарську, соціально-культурну діяльність у сфері послуг, у виробництві духовного, інформаційного продукту [5, с. 355]; це некомерційні організації, створені одним або декількома власниками з метою здійснення функцій некомерційного характеру, під якими розуміють саме соціальні, культурні та ідеологічні функції [4, с. 488]; це організації, які орієнтовані на отримання прибутку і ті, що не орієнтовані на отримання прибутку; це різні види організацій, зокрема це ошадні установи, фінансові небанківські установи, кредитні установи, депозитарні установи, установи банку, бюджетні установи, фінансові установи [3, с. 933 – 934].

Варто звернути увагу на такі особливості організацій та установ як суб'єктів господарювання: згідно чинного у нашій країні законодавства, у своїй практичній діяльності використовують терміни “установа”, “організація”, такі ринкові одиниці, доходи котрих звільняються від сплати податку на прибуток та фінансові установи [1; 2]; поняття “організація” є більш загальним, ширшим; чітке розмежування між установами та організаціями більшою мірою притаманне бюджетній сфері – організації наділені ширшим переліком повноважень, здійснюють розподіл функцій та контроль за їх виконанням, а уже конкретні установи забезпечують виконання поставлених власником (розпорядником коштів) завдань. Проте у сфері прибуткових – така особливість прослідковується у меншій мірі.

На основі вищеописаного, склад суб'єктів господарювання, що у практиці використовують такі назви як “установа” чи “організація” і є невід'ємним елементом економічної системи держави, групуємо так: установи та організації, що функціонують з метою отримання прибутку (прибуткові установи, організації); установи та організації одержання прибутку для яких не є основною метою їх діяльності (неприбуткові установи, організації).

Суб'єктами господарювання, що належать до першої групи є фінансові установи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг – здійснення операцій з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний

рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів (банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи). Суб'єктами господарювання, що належать до другої групи є: державні організації – бюджетні установи, організації (органи державної влади України та установи, організації, створені органами державної влади України, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів; органи місцевого самоврядування та установи, організації, створені органами місцевого самоврядування, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів); недержавні організації – громадські об'єднання, що створені на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод та основною метою діяльності яких не є одержання прибутку.

Список літератури:

- 1) Господарський кодекс України від 16. 01. 2003 № 436-IV // [Електронний ресурс] Режим доступу:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030436.html
- 2) Закон України від 12.07.2001 № 2664-III “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” // [Електронний ресурс]
Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012664.html
- 3) Загородній, А. Г. Фінансово-економічний словник [Текст] / А. Г. Загородній, Л. Г. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
- 4) Мочерний, С. В. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2. [Текст] / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій / За ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006 р. – 568 с.
- 5) Райзберг, Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА, 1996. – 496 с.